

Våldtäkt – tvångsmedels- användning vid misstanke om våldtäkt

Förstudie

Tillsynsrapport 2017:2
Utvecklingscentrum Göteborg
November 2017 (ÅM2017-919)

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning.....	3
1.1	Bakgrund	3
1.2	Sammanfattande iakttagelser	3
2	Arbetets bedrivande	4
2.1	Projektorganisation	4
2.2	Urval	4
2.3	Metod och arbetsätt.....	4
2.4	Utgångspunkter för granskningen	5
3	Iakttagelser vid granskningen.....	6
3.1	Tid från brott till anmälan.....	6
3.2	Beslut att lägga ner förundersökningen	6
3.3	Åtalsbeslut.....	6
3.4	Ålder på misstänkt	6
3.5	Åtgärder under förundersökningen.....	6
3.6	Användning av personella tvångsmedel	7
4	Analys och slutsatser	8
5	Bilaga – Granskningsmall	9

1 Sammanfattning

1.1 Bakgrund

Mot bakgrund av riksåklagarens tillsynsbeslut i ärende ÅM 2014/7730 och i anledning av att ändringsfrekvensen i överprövningsärenden under 2015 uppvisade en betydande ökning och uppgick till 26 % har en förstudie avseende användningen av personella tvångsmedel vid misstanke om våldtäkt genomförts på Utvecklingscentrum Göteborg (UCG). Frågorna om rättstillämpning och enhetlighet har varit i fokus vid tillsynen. I tillsynen har också handläggningen under jourtid uppmärksammats. Granskningen av handläggningen under jourtid har begränsats till att kontrollera i vilken mån anteckningsfältet används i ärenden där tvångsmedel är aktuella och om direktiv lämnats. I granskningen har även ingått frågan om framställan av målsägandebiträde gjorts i ett tidigt skede. Granskningen har utgått från ärendehanteringssystemet Cåbra.

1.2 Sammanfattande iakttagelser

Eftersom granskningen har utgått från de uppgifter som går att ta fram ur Cåbra så går det inte att dra några tydliga slutsatser av granskningsiakttagelserna. En stor del av handlingarna i Cåbra gallras nämligen när ett ärende avslutas och därför har det till exempel inte varit möjligt att ur de bevarade handlingarna utläsa om de direktiv som lämnats i ärendena varit relevanta.

Det har även varit svårt att följa hur ärenden överlämnats under jourtid då detta oftast sker muntligen. Av granskningen kan dock utläsas att anteckningsfältet i tvångsmedelsCåbra har använts i stor utsträckning i de fall tvångsmedel aktualiserats.

2 Arbetets bedrivande

2.1 Projektorganisation

Vice överåklagare Mikael Björk har varit projektansvarig. Kammaråklagare Karin Lundström Kron har varit projektledare. Hon har utfört större delen av gransknings- och analysarbetet.

2.2 Urval

Granskningen har avsett samtliga avslutade brottsmisstankar i Cåbra från den 1 juli 2016 till den 30 september 2016 avseende våldtäkt och försök till våldtäkt. Brottsstypen våldtäkt har avgränsats på så sätt att vissa av Brå:s brottskoder har valts ut (0684-0691, 0648-0651 och 0660-0663). Inledningsvis var avsikten att granska ärendena med utgångspunkt i de elektroniska anställningsloggarna, men för att även kunna identifiera de ärenden där tvångsmedel inte varit aktuella utvidgades granskningen till att avse samtliga ärenden som avslutats i Cåbra under tidsintervallet.

Ursprungligen identifierades sammanlagt 553 ärenden i Cåbra. 158 ärenden visade sig inte uppfylla granskningskriterierna och granskades därför inte.

Totalt har alltså 395 ärenden ingått i granskningen.

2.3 Metod och arbetsätt

I granskningen har inga handlingar inhämtats från åklagarkamrarna utan granskningen har enbart utgått från de handlingar som finns att tillgå i Cåbra.

Samtliga ärenden har granskats med hjälp av en på förhand bestämd granskningsmall.

Den elektroniska gallringen av handlingar som finns i Cåbra har gjort det svårt att i samtliga ärenden ta fram de uppgifter som behövts för att fylla i granskningsmallen. Eftersom alla utredningshandlingar och även anmälningar gallras när ärendena avslutas har det till exempel inte varit möjligt att utläsa om de direktiv som lämnats i ärendena varit relevanta eller om besluten att lägga ner respektive förundersökning varit korrekta.

Granskningsiakttagelserna i rapporten baserar sig dock inte enbart på det resultat som framkommit vid en sammanställning av anteckningarna i granskningsmallarna. Vissa iakttagelser och slutsatser grundar sig även på generella iakttagelser som gjorts vid granskningen. Dessa iakttagelser har enbart dokumenterats som minnesanteckningar.

2.4 Utgångspunkter för granskningen

Utgångspunkterna för den fastställda granskningsmallen och granskningsarbetet i övrigt har varit Åklagarmyndighetens handböcker, RättsPM och promemorior som berör de aktuella rättsområdena. UCG:s tillsynsrapport 2012:4 Våldtäkt mot vuxen – kvaliteten i den brottsutredande verksamheten har utgjort en grund för granskningsarbetet.

3 Iakttagelser vid granskningen

3.1 Tid från brott till anmälan

I knappt hälften av ärendena (45,5 %) har anmälan skett i nära anslutning till brottstillfället, dvs. samma dag eller de därpå följande två dagarna.¹ I ett fåtal ärenden (3,7 %) har det på grund av att anmälningarna har gällrats i Cåbra inte gått att utläsa hur nära brottstillfället anmälan gjorts.

Cirka 40 % av ärendena har inlottats till åklagare i samband med natt- eller dagjourer.

3.2 Beslut att lägga ner förundersökningen

I 78,7 % av de ärenden där förundersökningen lags ner är motiveringen bevissvårigheter. I 21,3 % av ärendena har skälet varit att det inte finns anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats. I tre fall har förundersökning inte inletts.²

3.3 Åtalsbeslut

Åtal har väckts i 13,4 % av de 395 granskade ärendena. I 1 % av ärendena har beslut fattats om att inte väcka åtal.

Åtal har väckts i 22 % av de ärenden där något personellt tvångsmedel förekommit.

3.4 Ålder på misstänkt

I 90 % av ärendena har de misstänkta varit över 18 år vid respektive gärning.

3.5 Åtgärder under förundersökningen

Åklagarna har lämnat direktiv i 87,6 % av de granskade ärendena.³ I de ärenden där tvångsmedel förekommit har anteckningsfältet i tvångsmedelsCåbra

---

¹ Siffran är något lägre än i tillsynsrapporten 2012:4.

² I tillsynsrapporten 2012:4 lades 81 % av ärendena ner på bevissvårigheter samt 15 % då det saknades anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal förövats. I ett ärende inleddes inte förundersökning.

³ Siffran är något högre än i tillsynsrapporten 2012:4.

använts i merparten av ärendena. I 32 ärenden har anteckningsfältet inte använts. Av dessa har enbart ett fåtal varit ärenden där personella tvångsmedel aktualiserats.

Det har inte varit möjligt att inom ramen för granskningen närmare bedöma om de direktiv som lämnats varit relevanta.

Åklagarna har i 71,4 % av ärendena dokumenterat direktiven i Cåbra genom att skapa direktiv i respektive ärende. I 6,3 % av ärendena har åklagarna enbart dokumenterat direktiven i anteckningsfältet i tvångsmedelsCåbra och i 21 % av ärendena har direktiven dokumenterats på fler än ett sätt. Endast i en handfull ärenden har direktiven dokumenterats i själva tvångsmedelsbeslutet.

Framställning om målsägandebitråde har gjorts i 61 % av de granskade ärendena.⁴ Framställningen har i drygt hälften av de ärendena gjorts inom två dagar från det att anmälan gjordes. Det har under granskningen även framkommit att en framställan till domstol om förordande av målsägandebitråde görs mer sällan om det är en ung person som blivit utsatt för brott än om målsäganden är vuxen.

3.6 Användning av personella tvångsmedel

I 46,8 % av ärendena har personella tvångsmedel förekommit.⁵ I 5,3 % av ärendena har ett negativt tvångsmedelsbeslut fattats när ärendet lottats in. I 1,3 % av ärendena har inledningsvis ett negativt tvångsmedelsbeslut fattats och först senare har åklagaren beslutat om att använda personella tvångsmedel.

I de ärenden där personella tvångsmedel förekommit har de misstänkta anhållits i 74 % och häktats i 21,6 % av fallen.

I ungefär en femtedel av ärendena har åklagaren beslutat att inte anhålla den misstänkte eller att häva ett gripande.

I 6,8 % av de ärenden där en misstänkte har häktats har häktningsbeslutet hävts. I de flesta ärendena har beslutet fattats av åklagaren.

---

⁴ I tillsynsrapport 2012:4 var motsvarande siffra 62,5 %.

⁵ I tillsynsrapport 2012:4 förekom tvångsmedel i cirka hälften av ärendena.

4 Analys och slutsatser

Med hänsyn till de brister som en granskning enbart med utgångspunkt i de uppgifter som finns sparade i Cåbra medför är det svårt att dra några generella slutsatser utifrån granskningsresultatet.

Vid en jämförelse mellan granskningsresultatet i denna förstudie och UCG:s tillsynsrapport 2012:4 Våldtäkt mor vuxen – kvaliteten i den brottsutredande verksamheten framstår dock resultaten i stor utsträckning som likartade.

- Fortfarande inges framställan om förordnande av målsägandebiträde i för liten utsträckning och alltför sent under förundersökningen. Det förefaller även vara sällsynt att en framställan lämnas in till domstol under jourtid.
- Det är också fortsättningsvis så att många brottsanmälningar görs en tid efter att brottet förövats, vilket av uppenbara skäl försvårar utredningarna.
- Tvångsmedelsanvändningen ligger på samma nivå som tidigare, dock har negativa tvångsmedelsbeslut fattats i 6,3 % av ärendena vilket upplevs som en förhållandevis hög siffra.

Andelen förundersökningar som lagts ner på grund av att det inte funnits anledning att anta brott som hör under allmänt åtal har förövats har ökat i förhållande till tidigare granskning. Det går dock inte utifrån granskningen att dra några säkra slutsatser om varför så är fallet.

Vad gäller ärenden som handläggs under jourtid kan särskilt påpekas att åklagarna i stor utsträckning dokumenterar de direktiv som lämnats och att det oftast görs i anteckningsfältet i tvångsmedelsrutinen i Cåbra.

Den sammanfattande slutsatsen är att det finns anledning att redan nästa år påbörja genomförandet av en tematisk tillsyn. Vid en sådan tillsyn bör såväl Polis- som Åklagarmyndighetens akter i ett lämpligt antal ärenden granskas för att bl.a. identifiera om de vid förstudien iakttaga förbättringsområdena är knutna till geografiskt avgränsade områden eller om de omfattar hela riket. Det yttersta syftet med tillsynen bör vara att identifiera åtgärder i metodutvecklingshänseende som kan höja kvaliteten i den brottsutredande verksamheten så att fler anmälda brott leder till åtal och dom.

5 Bilaga – Granskningsmall

Granskningsmall – UC Göteborg

Våldtäkt- tvångsmedelsanvändning vid misstanke om våldtäkt

Åklagarkammare:

AM-nummer:

När har ärendet anmälts till polisen

- I nära anslutning till händelsen (0-2 dagar)
- Senare

Hur har ärendet initierats hos åklagaren

- Till jour/dagjour
- Annan inlottning

Beslut i ärendet

- FU inleds inte
- FU läggs ner, brott kan inte styrkas
- FU läggs ner, ej anledning att anta brott
- Åtal väcks inte
- Åtal

Ålder på utpekad person

- Över 18 år
- Under 18 år

Har personellt tvångsmedel förekommit?

- Ja
- Nej
- Negativt beslut

Om ja, vilket tvångsmedel (alla aktuella alternativ fylls i, t ex gripen och anhållen)?

- Gripen
- Anhållen
- Häktad
- Häfö

Hur har tvångsmedlet avslutats?

- Gripande hävt
- Anhållande hävt
- Häkningsbeslut hävt

- Åtal väckt
- Ej anhållen
- Annat

Har anteckningsfältet i tvångsmedelsCåbra använts?

- Ja
- Nej
- Det har inte varit fråga om ett jourärende

Har relevanta direktiv lämnats?

- Ja
- Nej
- Framgår inte

Om ja, hur har det dokumenterats?

- I Cåbra, under fliken direktiv
- I tvångsmedelsbeslutet
- I anteckningsfältet i tvångsmedelsCåbra
- Mer än ett ställe

Har målsägandebitråde begärts?

- Ja
- Nej

Om ja, har begäran om målsägandebitråde skickats in i nära anslutning till anmälan? (0-2 dagar)

- Ja
- Nej
- Framgår inte